

Ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als archeologische site van de verdwenen middeleeuwse Zwinhaven Hoeke in Damme (Hoeke)

Rechtsgronden

Dit besluit is gebaseerd op:

- het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1;
- het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot delegatie van beslissingsbevoegdheden aan de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;
- het besluit van de Vlaamse Regering van 2 oktober 2019 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 8, §1, 2°.

Procedurestappen en vormvereisten

Dit besluit kwam tot stand volgens de procedurestappen en de vormvereisten, beschreven in:

- het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1 tot en met 6.1.8,
- het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014, artikel 6.2.1.

De volgende procedurestappen en vormvereisten zijn vervuld:

- De erfgoedwaarden werden onderzocht door de Universiteit van Gent in opdracht van het Agentschap Onroerend Erfgoed. De resultaten van het onderzoek zijn opgenomen in het beschermingsdossier.
- advies over de bescherming van het onroerend goed werd gevraagd aan:
- het college van burgemeester en schepenen van Damme op 12 mei 2021,
- de departementen of agentschappen van de Vlaamse overheid bevoegd voor omgeving, mobiliteit en openbare werken en landbouw en visserij op 12 mei 2021,
- de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed op 12 mei 2021.
- de behandeling van de adviezen is opgenomen als bijlage bij dit besluit.
- de zakelijkrechthouders zijn op de hoogte gebracht van het ontwerp van de voorlopige bescherming op 12 mei 2021.
- een aantal zakelijkrechthouders gaven opmerkingen.
- de behandeling van de opmerkingen van de zakelijkrechthouders is opgenomen als bijlage bij dit besluit.

Motivering

De archeologische site van de verdwenen middeleeuwse Zwinhaven Hoeke in Damme (Hoeke) is van algemeen belang wegens de archeologische erfgoedwaarde:

Het feit dat de site in de ondergrond een archeologisch goed bewaarde verdwenen middeleeuwse havenstad vertegenwoordigt is de voornaamste factor om deze een beschermde status tot te kennen. Hoeke maakt deel uit van het verdwenen middeleeuws havennetwerk van Brugge. Dit havennetwerk kent geen parallellen binnen West-Europa en is uniek voor Vlaanderen. Aangezien iedere haven een eigen functie uitoefende binnen dit netwerk zijn de Zwinsteden ook onderling als uniek te beschouwen. De site is gelegen op de westelijke oever van de voormalige Zwingeel. De regio is gekend als één van de best bewaarde middeleeuwse landschappen van Vlaanderen. Waarderend onderzoek maakte duidelijk dat het bodemarchief over het algemeen onder zeer goede omstandigheden bewaard is gebleven. Het vondstmateriaal onderstreept de uitzonderlijke aard van de site en de internationale connectiviteit die ze weerspiegelt.

De archeologische site is gedeeltelijk gelegen binnen de speciale beschermingszone SBZ-V BE2500932 – Poldercomplex (9766 ha) en grenst aan SBZ-H BE2500002 – Polders (1866 ha), deelgebied BE2600002-19 - Sint-Donaaspolder (15,9 ha). Er werd een passende beoordeling opgemaakt. De passende beoordeling besluit dat de bescherming als archeologische site geen significant negatief effect heeft op de Europese habitats en soorten (noch voor de huidige natuurwaarden, noch voor de natuurdoelstellingen). De passende beoordeling besluit ook dat de bescherming als archeologische site niet strijdig is met het erkend natuureservaat Stadswallen van Damme.

Juridisch kader

Dit besluit sluit aan bij de volgende regelgeving:

- het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu, artikel 36ter, §3 en §4.

DE VLAAMSE MINISTER VAN FINANCIËN EN BEGROTING, WONEN EN ONROEREND ERFGOED BESLUIT:

Artikel 1. De volgende onroerende goederen worden voorlopig beschermd als archeologische site:

De verdwenen middeleeuwse Zwinhaven Hoeke in Damme (Hoeke), Oostkerkestraat zonder nummer, St. Jacobsstraat zonder nummer, Krinkeldijk zonder nummer, Oude Westkapellestraat zonder nummer, Natiënlaan (N49) zonder nummer, Damse Vaart-Noord zonder nummer, bij het kadaster bekend als : Damme, 4de afdeling, sectie A, perceelnummers: 105/3 (deel), 106A, 107A, 108A, 109A, 110A, 110/4, 111C, 112C, 113C, 114C, 115C, 116C, 117C, 118C, 119C, 120E, 120F, 120G, 120/2D, 121A (deel), 122, 123G, 123K, 124E, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 153, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 165/2, 166, 168, 169, 170, 171A, 171B, 172A, 173A, 174A, 175, 176, 177, 178, 179, 180B, 180C, 181E, 181K, 181M, 182F, 184K, 184L, 187E, 188E, 190E, 190G, 190H, 228E, 228F, 228G, 228H, 228K, 228L, 228M, 228N, 228P en sectie B, perceelnummers: 121G, 121H, 122M, 122N, 123B, 124, 126C, 127B, 127C, 134/2, 134C, 141F, 141G, 143F, 143G, 145D, 145E, 146, 147, 148, 149, 150, 151D, 152D, 152E, 153, 155A, 156A, 157F, 160H, 162A2, 162B2, 162C2, 162D2, 162E2, 162K, 163, 166L, 166M, 169, 170A,

171A, 172A, 172L, 173R, 173S, 175A, 176F, 176G, 177G, 177H, 177K, 178A, 199 (deel), 200B, 265A, 267R, 267T, 268A, 268/2 en deel uitmakend van het openbaar domein.

Het plan met de aflijning en de plaats van aanplakking van het bericht over het openbaar onderzoek is opgenomen als bijlage bij dit besluit.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de archeologische site is opgenomen als bijlage bij dit besluit.

Art. 2. De archeologische site heeft archeologische erfgoedwaarde.

De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van de archeologische site zijn:

De nederzetting was gelegen achter de Landdijk (tegenwoordig Krinkeldijk), de oudste dijk van de regio, welke de regio beschermd heeft van ingrijpende overstromingsschade. Langs de zeezijde van deze dijk bevonden zich haven gerelateerde structuren en naarmate de verzanding van het Zwin toenam, ook gebouwen. Hoeke lijkt een meer uitgesproken havenzone dan naburige Zwinsteden te hebben gehad. Wellicht is dit te linken met de identificatie van Hoeke als winterzate van het Zwin tijdens de 14de eeuw (de herstelplaats voor schepen tijdens de maanden waarin niet gevaren werd). Op de kruin van de dijk bevond zich de Hoogstraat, de weg die Damme met Mude verbond. Langsheen deze Hoogstraat en hiervan aftakkende straten bevond zich de kern van de bebouwing met 'Hoeke Boven' als centrum. In dit centrum bevond zich een stadhuis en tijdens de 15de eeuw ook een kapel. Na de oprichting van een kerk en hospitaal gefundeerd met schenkingen van Duitse kooplieden ontwikkelde Hoeke zich als zelfstandige parochie. De zone rond de parochiekerk is wellicht de oudste kern van Hoeke.

Uit het waarderend onderzoek kwam duidelijk naar voren dat de 13de en vroege 14de eeuw een dominante rol inneemt in de ontwikkeling van beide nederzettingen. Gezien deze periode slechts kan bogen over een schaars schriftelijk bronnenbestand vormt het archeologisch bodemarchief er de voornaamste bron van informatie over de bloei van de Zwinhavens.

In het kader van de evaluatie, waardering en ruimtelijke afbakening van de site werd een testopgraving uitgevoerd door de vakgroep archeologie van de Universiteit Gent. De opgraving maakte duidelijk dat onder een ploeglaag van ca. 30 cm nog zeer goed bewaarde sporen aanwezig waren tot een diepte van 2,5 m onder maaiveld. Deze sporen konden enerzijds gelinkt worden aan uitgravingen in functie van het opwerpen van een dijklichaam en anderzijds aan de aanwezigheid van metaalindustrie in de directe omgeving. De site omvat de tot op heden meest omvangrijke aaneengesloten zone met laatmiddeleeuwse metaalindustrie gekend binnen Vlaanderen; wellicht staat deze bovendien in verband met scheepsherstellingen en de rol die Hoeke had als winterzate. Hoeke speelde ook een belangrijke rol in het faciliteren van hanzeatische handelsactiviteiten in het Zwin.

Art. 3. De beheersdoelstellingen voor de archeologische site zijn:

De bescherming als archeologische site beoogt in de eerste plaats een behoud van het archeologisch erfgoed op de plaats waar het zich in de bodem bevindt (een behoud in situ). Wanneer dit in situ behoud niet (meer) mogelijk is moet er steeds voor gezorgd worden dat, via archeologisch onderzoek enerzijds én een volledige integrale uitwerking en publicatie anderzijds, dit archeologisch bodemarchief wordt veiliggesteld (zogenaamd behoud ex situ).

De belangrijkste bedreigingen waaraan de site Hoeke kan worden blootgesteld zijn bodemingrepen en erosie. Aangezien het bodemarchief optimaal bewaard wordt onder grasland wordt geadviseerd om de bestaande weiden, in zoverre nog niet beschermd als ecologisch kwetsbaar beschermd grasland, in hun huidige gebruiksfunctie te behouden. Stimulerende en flankerende maatregelen voor de landbouw om akkers in weiden of

grasland om te zetten zouden de bescherming van de archeologische resten ten goede komen.

Aangezien landbouwactiviteiten een bedreiging vormen voor erosie van de site dient het nivelleren en het diepploegen (ploegen dieper dan 30 cm) vermeden of gereduceerd te worden. Gezien het topografisch verband en continuïteit tussen de huidige en de middeleeuwse perceel structuur met name in de kadasterstructuur, maar evenzeer zichtbaar in de gebruiksgrenzen, wordt geadviseerd om hier geen wijzigingen in zowel de kadastrale percelen als de gebruikspcelen aan te brengen. Hierbij moet ook het dempen of aanleggen van grachten en poelen vermeden worden. Wel kan het uitdiepen van bepaalde bestaande grachten, onder archeologische begeleiding, de belevingswaarde van de site verhogen.

Alle bodemingrepen die het gevolg zijn van werken aan het grootste lijntraject doorheen de site, zijnde de A11-autosnelweg, verdienen de hoogste onderzoeksprioriteit, waarvoor de nodige tijd moet worden voorzien, als een behoud in situ niet mogelijk is.

Metalen archeologische vondsten die zich onmiddellijk onder het maaiveld in de bodem bevinden kunnen van belang zijn voor de kennis van de beschermde archeologische site. De Code van Goede Praktijk stelt daarom in hoofdstuk 33 dat een erkende metaaldetectorist geen vondsten kan opsporen in beschermde archeologische sites. Het gebruik van een metaaldetector om archeologische vondsten met metalen component op te sporen dient daarom te gebeuren door een erkende archeoloog of door een erkende metaaldetectorist onder de autoriteit van een erkende archeoloog, en dit enkel in het kader van een onderzoek vanuit wetenschappelijke archeologische vraagstelling, of in functie van de opmaak of de uitvoering van een archeologienota.

Art. 4. De zakelijkrechthouder en de gebruiker houden de archeologische site in stand en onderhouden ze door:

- 1° de archeologische site als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade door brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van de archeologische site regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

Art. 5. Een toelating is vereist voor de volgende handelingen aan of in de archeologische site:

- 1° het wijzigen van het microreliëf;
- 2° elke handeling die een aanzienlijke wijziging van de landschapskenmerken tot gevolg heeft;
- 3° graafwerken in functie van het bouwen, verbouwen of heropbouwen van constructies;
- 4° het plaatsen van ondergrondse leidingen, met inbegrip van drainageleidingen;
- 5° het aanleggen of wijzigen van wegen en paden;
- 6° het aanplanten, vellen en ontstronken van bomen en struiken;
- 7° het scheuren van grasland of het omzetten van grasland in akkerland;
- 8° het diepploegen, diepwoelen en diepspitten (namelijk het scheuren van de ploegzool zonder dat bodem naar boven wordt gebracht en omgeploegd) van akkerland met andere woorden grondbewerking dieper dan 30 cm.

Er is geen toelating vereist voor:

- 1° regulier onderhoud,
- 2° passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood,
- 3° het uitvoeren van graafwerken op het kerkhof van Hoeke, tot een diepte van 150 centimeter, die tot de gangbare grafpraktijk behoren zoals vervat in het Decreet op

- de begraafplaatsen en de lijkbezorging van 16 januari 2004 met al zijn aanpassingen of vervangende nieuwe wetgeving,
- 4° kleinschalige bodemingrepen op het openbaar domein van de bestaande N49 (wegkoffers, bermen en talud), die kaderen in het reguliere beheer en onderhoud van de gewestweg, waaronder het plaatsen van bebording, signalisatie of verlichtingselementen.

Brussel,

De Vlaamse minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed,

Matthias DIEPENDAELE